Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.05.2016, sp. zn. 29 Cdo 2653/2015, ECLI:CZ:NS:2016:29.CDO.2653.2015.1

Číslo: 115/2017

Právní věta: Směnečný rukojmí, který zaplatil směnku, nenabývá práv ze směnky vůči dalším rukojmím, zaručivším se za téhož dlužníka (výstavce vlastní směnky). Vnitřní vztah mezi takovými směnečnými rukojmími, jenž nemá povahu vztahu směnečného, se řídí pravidly určenými ustanovením § 511 odst. 2 a 3 obč. zák.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.05.2016

Spisová značka: 29 Cdo 2653/2015

Číslo rozhodnutí: 115

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Směnky

Předpisy: § 30 odst. 1 předpisu č. 191/1950Sb.
§ 511 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání žalobce zrušil rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 15. 1. 2015, sp. zn. 69 Co 330/2014, a rozsudek Okresního soudu v Přerově ze dne 27. 5. 2013, sp. zn. 15 C 83/2012, a věc vrátil Okresnímu soudu v Přerově k dalšímu řízení.

I.
Dosavadní průběh řízení

1. Okresní soud v Přerově rozsudkem ze dne 27. 5. 2013, č. j. 15 C 83/2012-85, zamítl žalobu, kterou „se žalobce domáhal vůči žalovaným zaplacení částky 407 940,24 Kč s příslušenstvím, a to po prvním žalovaném zaplacení částky 135 980,08 Kč s úrokem z prodlení z částky 135 980,08 Kč za dobu od 4. 12. 2010 do zaplacení s ročním úrokem ve výši 7,75 %, po druhém žalovaném zaplacení částky 135 980,08 Kč s úrokem z prodlení z částky 135 980,08 Kč za dobu od 10. 12. 2010 do zaplacení s ročním úrokem ve výši 7,75 % a po třetím žalovaném zaplacení částky 135 980,08 Kč s úrokem z prodlení z částky 135 980,08 Kč za dobu od 30. 11. 2010 do zaplacení s ročním úrokem ve výši 7,75 %“ (výrok I.) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok II.).

2. Soud prvního stupně vyšel z toho, že:

[1] Dne 11. 7. 2002 vystavila společnost R.-T., s. r. o. (dále jen „společnost“) směnku vlastní, ve které se zavázala zaplatit na řad České spořitelny, a. s. (dále jen „remitent“), dne 30. 6. 2006 směnečnou sumu 2 253 790,20 Kč. Směnka byla avalována žalobcem a všemi žalovanými.

[2] Směnečným platebním rozkazem ze dne 31. 8. 2006, č. j. 3 Sm 248/2006-10 (dále jen „směnečný platební rozkaz“), Krajský soud v Ostravě uložil společnosti, žalobci a všem žalovaným, aby do tří dnů ode dne doručení směnečného platebního rozkazu zaplatili společně a nerozdílně remitentovi částku 2 253 790,20 Kč s 6% úrokem od 1. 7. 2006 do zaplacení, směnečnou odměnu ve výši 7 512 Kč a náklady řízení 90 460 Kč. Směnečný platební rozkaz nabyl právní moci 7. 3. 2007 a vykonatelnosti nabyl dne 6. 3. 2008.

[3] Na základě směnečného platebního rozkazu Okresní soud v Přerově usnesením ze dne 30. 3. 2010, č. j. 32 EXE 427/2010-18, nařídil exekuci na majetek povinných – avalů (T., J., P. a R. T.).

[4] Dne 7. 4. 2010 uhradili první žalovaný (J. T.) a třetí žalovaný (R. T.) částku 159 354 Kč, která „byla započtena“ na jistinu směnečné pohledávky.

[5] Remitent oznámil žalobci (dopisem ze dne 5. 8. 2010), že postoupil „pohledávku vyplývající ze smlouvy o vyplňovacím právu směnečném č. 12/103/02 ze dne 11. 7. 2002, která zajišťovala pohledávku z úvěru poskytnutého společnosti v původní výši 3 000 000 Kč“, J. K.

[6] Usnesením ze dne 6. 1. 2011, č. j. 32 EXE 427/2010-61, Okresní soud v Přerově zastavil exekuci proti povinným (žalovaným) a nadále ji vedl jen proti žalobci.

[7] „Na předmětnou exekuci“ žalobce uhradil celkem částku 738 239,91 Kč.

[8] Žalobce všechny žalované opakovaně vyzýval k zaplacení jedné čtvrtiny „z celkového dluhu vymáhané částky dle exekuce nařízené usnesením ze dne 30. 3. 2010, podle směnečného platebního rozkazu“, s tím, že „je po něm požadováno více, než činí jeho podíl“. Žalovaní s tímto požadavkem nesouhlasili, když „mezi nimi a žalobcem byla uzavřena dohoda o modifikaci jejich závazků a oni již zaplatili částku 159 354 Kč“.

3. Na tomto základě soud prvního stupně – cituje ustanovení čl. I § 32 odst. 1 a 3 a § 47 odst. 1 zákona č. 191/1950 Sb., zákona směnečného a šekového (dále jen „směnečný zákon“) a ustanovení § 511 odst. 1 a 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák“) – dospěl k závěru o nedůvodnosti žaloby.

4. Přitom zdůraznil, že žalobce a žalovaní (jako směneční rukojmí) se společně a nerozdílně se společností (jako výstavcem) zavázali zaplatit majiteli směnky „směnečné částky“. Za stavu, kdy pohledávku, která „byla následně předmětem exekuce a kterou žalobce zaplatil sám ve výši 738 239,91 Kč a po žalovaných požaduje zaplacení částky 407 940,24 Kč“, posoudil jako „pohledávku ze směnky“, uzavřel, že podle směnečného zákona „nevzniká mezi avaly žádný regres, pokud jeden z avalů vyplatí pohledávku ze směnky“. Potud poukázal na závěry formulované v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze „5 Cm 493/2007“ (jde o rozsudek ze dne 4. 12. 2007, sp. zn. 5 Cmo 493/2007).

5. Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci k odvolání žalobce rozsudkem ze dne 15. 1. 2015, č. j. 69 Co 330/2014-153, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení.

6. Odvolací soud přitakal závěru okresního soudu o tom, že v daném případě nelze aplikovat „obecná ustanovení občanského zákoníku“ (jeho § 511), když směnečný zákon obsahuje speciální úpravu postavení rukojmích (viz jeho ustanovení čl. I. § 32 odst. 3); podle ní „avalista nemůže uplatnit

regresní nároky vůči dalším avalistům téhož avaláta“. „Solidarita avalistů ze směnky zakotvena ex lege není, přičemž příslušná kogentní právní norma nemůže být po vystavení směnky v otázce případné solidarity modifikována rozhodnutím soudu, které by solidaritu avalistů stanovilo, a tedy regulovalo vnitřní vztah pasivní solidarity odlišně od zákonné úpravy.“

II.
Dovolání a vyjádření k němu

7. Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, které má za přípustné podle ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“), a to k řešení otázky vzájemného vztahu ustanovení čl. I § 32 odst. 3 směnečného zákona a § 511 obč. zák., dosud Nejvyšším soudem neřešené.

8. Dovolatel nesouhlasí s právním posouzením věci odvolacím soudem, jde-li o (ne)možnost aplikace ustanovení § 511 obč. zák. na vnitřní poměry směnečných rukojmí jako osob solidárně zavázaných vůči majiteli směnky a snáší argumenty ve prospěch závěru opačného. Současně zdůrazňuje, že žalobou uplatněná pohledávka není pohledávkou ze směnky, když vydáním směnečného platebního rozkazu „se nárok ze směnky přetransformoval do nároku občanskoprávního“.

9. Proto požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu a soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

10. Žalovaní považují rozhodnutí odvolacího soudu za správné a dovolání za nedůvodné.

III.
Přípustnost dovolání

11. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (do 31. 12. 2013) se podává z bodu 2. části první článku II zákona č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

12. Dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř., a to k řešení otázky dovolatelem otevřené, dosud v daných souvislostech dovolacím soudem nezodpovězené.

IV.
Důvodnost dovolání

13. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

14. Podle ustanovení čl. I § 30 odst. 1 směnečného zákona zaplacení směnky může být pro celý směnečný peníz nebo pro jeho část zaručeno směnečným rukojemstvím.

Podle ustanovení čl. I § 32 směnečného zákona směnečný rukojmí je zavázán jako ten, za koho se zaručil (odstavec 1). Zaplatí-li směnečný rukojmí směnku, nabývá práv ze směnky proti tomu, za koho se zaručil, a proti všem, kdož jsou této osobě směnečně zavázáni (odstavec 3).

Podle ustanovení č. I § 47 směnečného zákona všichni, kdož směnku vystavili, přijali, indosovali nebo se na ní zaručili, jsou zavázáni majiteli rukou společnou a nerozdílnou (odstavec 1). Majitel může žádat plnění na každém z nich nebo na několika z nich anebo na všech dohromady a není vázán pořadím, v kterém se zavázali (odstavec 2). Stejné právo má každá osoba, která se podepsala na směnku a ji vyplatila (odstavec 3).

Podle ustanovení čl. I § 77 odst. 3 směnečného zákona pro vlastní směnku platí rovněž ustanovení o směnečném rukojemství (§§ 30 až 32); v případě § 31 odst. 4 platí, že se směnečné rukojemství, není-li udáno, pro koho se přejímá, přejímá za výstavce vlastní směnky.

Podle ustanovení § 511 obč. zák., jestliže je právním předpisem nebo rozhodnutím soudu stanoveno, nebo účastníky dohodnuto, anebo vyplývá-li to z povahy plnění, že více dlužníků má témuž věřiteli splnit dluh společně a nerozdílně, je věřitel oprávněn požadovat plnění na kterémkoli z nich. Jestliže dluh splní jeden dlužník, povinnost ostatních zanikne (odstavec 1). Není-li právním předpisem nebo rozhodnutím soudu stanoveno, anebo účastníky dohodnuto jinak, jsou podíly na dluhu všech dlužníků ve vzájemném poměru stejné. Dlužník, proti němuž byl uplatněn nárok vyšší, než odpovídá jeho podílu, je povinen bez zbytečného odkladu vyrozumět o tom ostatní dlužníky a dát jim příležitost, aby uplatnili své námitky proti pohledávce. Může na nich požadovat, aby dluh podle podílů na ně připadajících splnili nebo aby jej v tomto rozsahu dluhu jinak zbavili (odstavec 2). Jestliže dlužník v rozsahu uplatněného nároku dluh sám splnil, je oprávněn požadovat náhradu na ostatních podle jejich podílů. Pokud nemůže některý z dlužníků svůj podíl splnit, rozvrhne se tento podíl stejným dílem na všechny ostatní (odstavec 3).

15. Nejvyšší soud v prvé řadě předesílá, že ustanovení čl. I § 32 odst. 3 směnečného zákona upravuje nabytí práv ze směnky směnečným rukojmím, který směnku zaplatil; směnečná práva přitom splnivší rukojmí nabývá proti tomu, za koho se zaručil (v poměrech projednávané věci proti výstavci vlastní směnky – společnosti) a proti všem, kdož jsou této osobě směnečně zavázáni. Jelikož žalovaní, kteří společně s žalobcem převzali směnečné rukojemství za společnost, a stali se tak solidárními dlužníky remitenta (čl. I § 47 odst. 1 směnečného zákona), nejsou osobami směnečně zavázanými vůči společnosti (jako výstavci vlastní směnky), nevzniklo žalobci vůči nim ani právo na zaplacení směnky [splnivší rukojmí (žalobce) se nestal směnečným věřitelem ve vztahu k těmto rukojmím (žalovaným)]. K tomu v literatuře srov. např. KOVAŘÍK, Z. Směnka a šek v České republice. 5. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 174-175, KOTÁSEK, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 180.

16. Zbývá posoudit, zda na vnitřní poměry žalobce a žalovaných (jako směnečných rukojmí za výstavce vlastní směnky – společnost) lze použít právní úpravu obsaženou v ustanovení § 511 obč. zák., jinými slovy, zda splnivšímu směnečnému rukojmímu (žalobci) vznikla vůči žalovaným (jako dalším solidárně zavázaným rukojmím za společnost) peněžitá pohledávka, nemající povahu pohledávky směnečné. Právě zaplacení takové pohledávky (a nikoliv pohledávky ze směnky) je totiž předmětem řízení.

17. Starší literatura zaujala k této otázce, byť při výkladu ustanovení § 32 odst. 3 nařízení č. 111/1941 Sb., kterým se vydává a zavádí jednotný směnečný řád, názor, podle něhož „v případě, kdy se jedná o více avalů za jednoho a téhož avaláta, (…) a zaplatí-li např. jeden ze 4 avalů za akceptanta, může sice směnečně žalovati akceptanta, nemůže však směnečně žalovati ostatní spoluavaly o příslušné kvoty, v daném případě čtvrtiny. Jeť poměr mezi ním a ostatními třemi avalisty poměrem čistě obecnoprávním a bude tudíž nutné řešiti jej obecnoprávně (srov. ŠVAMBERG, G. Naše jednotné směnečné právo, Praha 1941, s. 126 a Československé právo směnečné a šekové, Praha 1947, s. 118). Rovněž v díle KIZLINK, K. a SPIŠIAK, J., Zmenkové právo, Bratislava 1944, na s. 214, autoři (při výkladu ustanovení § 32 zákona č. 255/1941 Sl. z., zmenkového) uzavírají, že zaručilo-li se více osob za tentýž závazek, nenáleží tomu, kdo směnku vyplatil, práva ze směnky proti ostatním. Vůči sobě mají práva jen podle zásad všeobecného soukromého práva“.

18. Z judikatury k výkladu ustanovení § 65 zákona č. 1/1928 Sb., zákona směnečného, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 11. 1941, sp. zn. Rv I 463/41, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí nejvyšších stolic soudních Čs. republiky, kterou uspořádal Dr. F. Vážný, pod číslem 18151/1941, podle něhož „rukojmímu vyplativšímu celý směnečný dluh přísluší občanskoprávní

postihový nárok na náhradu proti ostatním spolurukojmím“ (jinými slovy, „není vyloučeno, aby na směnečné rukojemství nebylo použito předpisu občanského zákona, upravujícího vypořádání mezi spolurukojmími, kdyžtě v tomto směru nemá směnečný zákon předpisu“).

19. Oproti tomu Vrchní soud v Praze v již zmíněném rozsudku sp. zn. 5 Cmo 493/2007 dovodil, že dlužníci ze směnky sice jsou zavázáni rukou společnou a nerozdílnou (čl. I § 47 odst. 1 směnečného zákona) a obecně pro solidární závazky, pro pasivní solidaritu platí podle ustanovení § 511 odst. 2 a 3 obč. zák., že zaplatí-li solidárně zavázaný dlužník, má právo na regres proti ostatním solidárně zavázaným dlužníkům do výše jejich podílů s tím, že pokud není dohodnuto nebo stanoveno jinak, platí, že tyto podíly jsou stejné, nicméně uvedené ustanovení je jen úpravou obecnou. Směnečné právo upravuje pasivní solidaritu jinak, a to především v ustanovení čl. I § 47 odst. 3 a v ustanovení čl. I § 32 odst. 3 směnečného zákona. Z těchto ustanovení právo rukojmího, který se zaručil za určitého dlužníka, na regres proti jinému rukojmímu, který se také zaručil za stejného dlužníka, neplyne.

20. Nejvyšší soud závěr formulovaný v posledně zmíněném rozsudku Vrchního soudu v Praze, se kterým se v poměrech dané věci ztotožnily i soudy nižších stupňů, nesdílí.

21. Jakkoliv platí (viz argumentace shora), že žalobci (jako rukojmímu za výstavce směnky vlastní – společnost) v důsledku zaplacení směnky nevznikla směnečná práva vůči žalovaným (jako dalším rukojmím za téhož směnečného dlužníka), když ustanovení čl. I § 32 odst. 3 směnečného zákona, jež postavení rukojmích v rámci směnečného regresu upravuje, taková (směnečná) práva nezakládá, nelze jen z absence právní úpravy ve směnečném zákoně dovozovat, že ve vnitřním vztahu mezi těmito rukojmími je zcela vyloučena aplikace ustanovení § 511 odst. 2 a 3 obč. zák., jde-li o jejich vzájemné vypořádání (obecně k možnosti aplikace jednotlivých ustanovení občanského zákoníku na otázky směnečným zákonem neřešené srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 1. 3. 2006, sp. zn. 29 Odo 827/2004, ze dne 2. 12. 2010, sp. zn. 20 Cdo 436/2009, a ze dne 28. 8. 2008, sp. zn. 29 Odo 1141/2006, uveřejněné pod č. 19/2007, 103/2011 a 77/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

22. Za popsaného skutkového stavu je totiž zjevné, že akceptace právního názoru odvolacího soudu by ve svých důsledcích vedla k zjevně nepřijatelnému důsledku, totiž, že směnečný rukojmí, který sice dostál povinnosti zaplatit směnku (a stal se tak sám směnečným věřitelem – viz ustanovení čl. I § 32 odst. 3 směnečného zákona), ale jemuž reálně žádná směnečná práva vůči osobám označeným v tomto ustanovení nevznikla [popř. formálně vznikla, ale fakticky nejsou uspokojitelná], by se ocitl ve výrazně horším postavení než směneční rukojmí (za téhož dlužníka), kteří se téže povinnosti (rozuměj povinnosti zaplatit směnku) „dostatečně dlouho vyhýbali“.

23. Naopak Nejvyšší soud považuje za žádoucí (a zásadám formulovaným Ústavním soudem např. v nálezech ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96, a ze dne 2. 11. 2009, sp. zn. II. ÚS 2048/09, odpovídající), aby (vnitřní) vztahy mezi takovými směnečnými rukojmími, jež nemají povahu vztahů směnečných, byly uspořádány způsobem, jenž odpovídá jejich „rovnému“ postavení (posuzováno z hlediska práv a povinností ze směnečného rukojemství plynoucích), tj. způsobem určeným právě v ustanovení § 511 odst. 2 a 3 obč. zák.

24. Jelikož právní posouzení věci, na němž rozhodnutí odvolacího soudu spočívá a které bylo dovoláním zpochybněno, není správné, Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil. Důvody, pro které neobstálo rozhodnutí odvolacího soudu, dopadají i na rozhodnutí soudu prvního stupně; Nejvyšší soud proto zrušil i je a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 1 a 2 o. s. ř.).